

Strokovni članek
347.956

Bistvene novosti in spremembe po ZPP-E v pritožbenem postopku

VESNA BERGANT RAKOČEVIĆ
*dr. pravnih znanosti, višja sodnica
svétnica na Višjem sodišču v Ljubljani*

1. Razlogi za novosti v pritožbenem postopku

Novosti, ki jih za pritožbeni postopek, zlasti za pritožbo zoper sodbo, prinaša novela ZPP-E, so med pomembnejšimi. Glede na cilje, ki si jih je zakonodajalec postavil, si ravno glede sprememb pri sojenju sodišč druge stopnje veliko obeta, kar je bilo večkrat poudarjeno v vseh fazah sprejemanja novele.¹ Eden glavnih ciljev tudi tokratnih sprememb temeljnega procesnega predpisa je namreč racionalizacija in pospešitev, torej skrajševanje pravnih postopkov, še posebej reduciranje sojenja na čim manj stopenj. Namen je zmanjšati delež oziroma število razveljavitev prvostopenjskih sodb in vračanja zadev na sodišča prve stopnje. Sedanja statistika kaže glede tega razmeroma slabo stanje, kar kot primer ponazarjajo statistični podatki za leto 2016 Višjega sodišča v Ljubljani, ki je največje pritožbeno sodišče v državi; lani je bilo od vseh pritožbenih zadev (vseh štirih pritožbenih sodišč) pri njem vloženih 57,57 odstotka. Od 3.389 civilnih (pravnih in nepravnih) zadev, ki jih je Višje sodišče v Ljubljani obravnavalo leta 2016, je bilo razveljavljenih kar 20,22 odstotka prvostopenjskih odločitev. Statistika v gospodarskih sporih je sicer nekoliko boljša: od 1.433 gospodarskih sporov je bilo razveljavljenih 12,17 odstotka odločitev. Na obeh področjih (oddelkih) je bilo spremenjenih odločitev nekaj več kot 13 odstotkov, preostalo so potrjene odločitve (66,44 odstotka na civilnem področju, 73,92 odstotka na gospodarskem).

¹ Ocena stanja in razlogi za sprejem zakona; EVA 2013-2030-0093.

2. Podaljšan pritožbeni rok in poravnava pred sodnikom posameznikom

Sprememba, ki je glede na omenjeni cilj pravzaprav paradoksalna, a je nedvomno pozitivna, je podaljšanje roka za pritožbo zoper sodbo s petnajst na trideset dni, enak rok pa bo veljal za odgovor na pritožbo. Domnevni prihranek trajanja postopka na račun dolžine pritožbenega roka gotovo ne odtehta koristi, ki se od te spremembe obeta. Omogočila bo boljši premislek glede vložitve pritožbe in njeno večjo kakovost. Včasih bo olajšala povsem praktične ovire za vložitev, zlasti če gre za stranko iz tujine, ko je treba zagotoviti prevode, v nekaterih primerih pa bo naredila tudi prostor za morebitna pogajanja med strankama.

Naslednja sprememba, ki je na prvi pogled sicer videti neproblematična in je tudi glede na cilj vsekakor dobrodošla, je možnost sklenitve poravnave pred sodnikom poročevalcem posameznikom, ne da bi zadevo prej obravnaval senat. Ta novost je gotovo namenjena večji praktičnosti zaradi mediacijskih postopkov, ki se ob uspešnem koncu formalizirajo s sklenitvijo sodne poravnave, za kar naj ne bi bilo potrebe po navzočnosti vseh treh članov pritožbenega senata. Vendar ta novost v ničemer ni omejena na primere mediacije, kar pomeni, da jo lahko uporabi vsak sodnik poročevalec. Konceptualno novost ni povsem neproblematična, čeprav ne more biti dvoma, da je skoraj vsaka sporazumna rešitev spora dobrodošla. Toda sodnik poročevalec, ki bo opravil poravnalni pritožbeni narok, o zadevi še ne bo poznal stališča senata, imel bo le svoje (»delovno«) stališče. V fazi poravnavanja se seveda sodnik poročevalec ne bo izrekal o utemeljenosti vložene pritožbe, vendar bo v okviru spodbujanja in pomoči pri poskusu sklenitve poravnave bržkone vsaj delno razkril svoja pravna stališča. Menim, da se to konceptu senatnega sojenja na drugi stopnji ne prilega najbolje, še zlasti ker novela ne predvideva podajanja ločenih mnenj višjih sodnikov članov senata v fazi odločanja senata o pritožbi, kot se to po novem omogoča vrhovnim sodnikom v postopkih z izrednimi pravnimi sredstvi. Stranke se bodo morale zavedati, da gre morda za stališče manjšine senata.

3. Nadomestna sodba

Ena pomembnejših novosti, ki jo novela ZPP-E vnaša v pritožbeni postopek, je nadomestna sodba (novi 343.a člen). Gre za možnost, da očitano kršitev po 14. točki (nerazumljivost sodbe; nasprotujoči si ali bistveno pomanjkljivi razlogi, nasprotje med izrekom in razlogi) in 15. točki (napaka pri povzemanju navedb ali dokazov) drugega odstavka 339. člena ZPP odpravi prvostopenjsko sodišče samo, in sicer tako, da izda nadomestno sodbo. Gre za specifično obliko poprave sodbe, ko je napaka očitna, a očitno ni (le) posledica strojepisne pomote v črkah in številkah.

Čeprav statistike razveljavljenih zadev na pritožbenih sodiščih niso posebej izdelane glede na posamezne kršitve, je kršitev zlasti po 14. točki (precej manj po 15.) gotovo ena pogostej-

ših postopkovnih napak prvostopenjskih sodnikov, ki terja razveljavitev njihovih odločitev in vrnitev zadev v ponovno sojenje sodišču prve stopnje, saj je ta kršitev že po naravi taka, da je pritožbeno sodišče ne more odpraviti samo.² Če bi z nadomestno sodbo sanirali vsaj del teh kršitev, bi se to takoj ugodno odrazilo na deležu razveljavljenih zadev. Rešitev je sama po sebi sicer dobrodošla in koristna, vendar bo morda, predvsem zaradi ne posebej razdelane (podnormirane) ureditve, v praksi z njo največ zapletov.

Prvo vprašanje je bolj formalno-tehnično, in sicer, ali prvostopenjski sodnik ob izdaji ali pred izdajo nadomestne sodbe že izdano lastno sodbo razveljavi. Menim, da ne, saj za to v noveli ni podlage. Formalno-tehnično je tudi vprašanje, ali je nadomestna sodba popolna, cela, nova sodba ali pa po analogiji dopolnilne sodbe ali poprave sodbe le nekakšna delna odločba, ki vsebuje samo tisto, kar je novo, drugačno, spremenjeno ali dopolnjeno. Glede na besedilo določila, ki to novost uvaja, menim, da je to nova popolna sodba.

Naslednje je vprašanje, ali sme prvostopenjsko sodišče nadomestiti (popraviti, prilagoditi, dopolniti) le razloge, ki so si nasprotujoči ali nasprotujejo odločitvi (izreku), ali pa sme poseči tudi v izrek sodbe. Menim, da besedilo novele zakona nadomestne sodbe ne omejuje na razloge sodbe. Tudi iz obrazložitve predloga zakona izhaja, da je zakonodajalec s tem meril tako na spremembo obrazložitve kot na spremembo izreka.³ Ob poseganju v izrek sodbe pa se z nadomestno sodbo poseže v pravico nasprotne stranke, kar verjetno ne bi bilo prav brez predhodne zagotovitve kontradiktornosti, torej vročitve pritožbe nasprotni stranki in njenega morebitnega odgovora. Novost je namreč umeščena pred določbo o vročanju pritožbe v odgovor.

Največ dilem pa se bo odprlo, če bo zoper sodbo vložena pritožba z obeh strani, sodišče prve stopnje pa bi z nadomestno sodbo »saniralo« (na primer s spremembo izreka sodbe) le nekatere očitane kršitve iz pritožbe ene stranke. Po novi določbi drugega odstavka 343.a. člena ima stranka zoper novo sodbo pravico do pritožbe. To verjetno pomeni, da imata obe stranki pravico do pritožbe zoper novo sodbo, toda vprašanje je, ali tudi dolžnost, torej ali se prejšnje pritožbe (zoper sodbo, ki je nadomeščena, ki je torej ni več) sploh ne upoštevajo. Najbrž ne bi bilo ustrezno, da bi stranka takso za pritožbo v takem primeru plačala dvakrat, toda tu gre tudi za odvetniški strošek z novo pritožbo. Zastavlja se vprašanje, ali se stranka lahko samo z obvestilom sodišču sklicuje na že vloženo pritožbo in ali mora biti o tem posebej poučena, ali se torej *mora* znova pritožiti, čeprav o njeni prvi pritožbi pristojno pritožbeno sodišče sploh še ni odločalo. Zastavlja se tudi vprašanje, ali lahko stranka v novi pritožbi uveljavlja popolnoma druge, nove razloge, na primer tudi glede (dela) odločitve, v katero ni bilo z nadomestno sodbo nič poseženo. Ali se torej vsebinsko prejšnja (»stara«) pritožba vendarle kakorkoli upošteva? Najpreprostejša in najbolj »čista« se zdi rešitev, da se stanje presoja, kot da z nadomestno

² Prim. Zobec 2009, str. 444–445 in nasl.

³ Glej Oceno stanja in razlogi za sprejem zakona; EVA 2013-2030-0093, str. 198.

sodbo stare sodbe ni več, in mora stranka, če želi njen pritožbeni preizkus, (znova) vložiti pritožbo, sicer obvelja nadomestna sodba.⁴ Morda je to najmanj problematično oziroma sporno, če je pritožnik v pritožbi uveljavljal le kršitev, ki se z nadomestno sodbo odpravlja. Sicer pa menim, da je v tem primeru korektno, da je stranka v pravnem pouku na to posebej opozorjena in da ni obremenjena s ponovnim plačilom sodne takse.

4. Omejitev kasacijskih pooblastil

Druga bistvena novost v pritožbenem postopku je pritožba zoper sklep o razveljavitvi sodbe sodišča prve stopnje (novi 357.a člen). S tem se uvaja (nujna) kontrola želenega omejevanja kasacijskih pooblastil pritožbenega sodišča, torej povečanja deleža meritorne odločitve na drugi stopnji brez vračanja zadev v novo sojenje, kar je bil namen že novele ZPP-D, ki pa, morda tudi zaradi neobstoja kontrolnega mehanizma, glede tega ni bila posebej uspešna. Delež pritožbenih obravnav, na katerih je pritožbeno sodišče samo dopolnilo dokazni postopek ali saniralo ugotovljene kršitve, je ostal razmeroma majhen.⁵ Strinjam se s prof. Galičem, ki že dolgo opozarja, da se je (sicer ustavna) pravica do pritožbe preveč poudarjala (absolutizirala) in da je bila pogosto (le) priročen izgovor, da pritožbeno sodišče ni samo meritorno odločilo v sporu, temveč je sodbo razveljavilo in jo vrnilo sodišču prve stopnje.⁶ Zdaj je določeno, da pritožbeno sodišče (nikoli) ne razveljavi sodbe sodišča prve stopnje, če bi to povzročilo hujšo kršitev strankine pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja (novi drugi odstavek 354. člena in novi drugi odstavek 355. člena ZPP). Kaj pomeni, da je kršitev pravice do sojenja v razumnem roku hujša, bo stvar presoje. Menim, da bodo prišla v poštev zlasti merila, ki jih glede presoje kršitev te pravice določa Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja (4. člen). Kdaj je torej razveljavitev sodbe sodišča prve stopnje sploh še mogoča oziroma primerna, bo skozi prakso odločanja o pritožbi zoper sklep o razveljavitvi povedalo Vrhovno sodišče. Odločanje o teh pritožbah, za katere edini dopusten razlog je to, da pritožbeno sodišče ni meritorno odločilo, je prednostno, sklepi Vrhovnega sodišča o tem pa ne bodo obrazloženi. V delovnih in socialnih sporih, ker je taka pritožba po 30. členu Zakona o delovnih in socialnih sodiščih (ZDSS-1) že predvidena, Vrhovno sodišče do razveljavitev ni bilo pretirano strogo,⁷ vendar so pogoji za to po ZPP-E zdaj še bolj jasno zaostreni. Ker

⁴ Tako v obrazložitvi predloga zakona (Ocena stanja in razlogi za sprejem zakona; EVA 2013-2030-0093, str. 198), kjer se navaja primerljiva ureditev iz Zakona o upravnem postopku.

⁵ Na pravdnem oddelku Višjega sodišča v Ljubljani je bilo tako leta 2016 skupno le petnajst pritožbenih obravnav, od tega štiri s področja družinskega prava, pri čemer je delež družinskih primerov v pripadu zadev razmeroma majhen (približno 2 odstotka).

⁶ Galič 2017, str. 52–53, Galič 2005, Galič 2004, str. 408; prim. tudi Zobec 2009, str. 29–30.

⁷ Glej na primer odločbe Vrhovnega sodišča Republike Slovenije Dsp 4/2010, Dsp 93/2009, Dsp 2/2010, Dsp 61/2009 in druge.

razveljavitev še vedno ni absolutno prepovedana, bi si jo lahko zamislili tedaj, ko sodišče prve stopnje zadeve sploh še ni vsebinsko obravnavalo, pač pa je tožbo zavrglo, ker je na primer napačno ocenilo, da je stranka zamudila prekluzivni rok za njeno vložitev, ali ko je neutemeljeno zavrnilo zahtevek zaradi zastaranja, verjetno tudi, če ni obravnavalo ugovora pobota. V teh primerih bi se namreč prvo pravo sojenje začelo (in končalo) na eni sami stopnji.

Menim, da se 357.a člen ZPP enako uporablja tudi v vseh nepravdnih postopkih (v družinskih, dednih, klasičnih nepravdnih itd.), in to ne glede na 366. člen, da se določbe o pritožbi zoper sodbo v postopku pritožbe zoper sklep uporabljajo »smiselno«, in ne glede na določbo 163. člena Zakona o dedovanju in 37. člena Zakona o nepravdnem postopku, da se ZPP uporablja subsidiarno oziroma smiselno. Res je sicer, da so izredna pravna sredstva v nepravdnih postopkih zelo omejena, vendar gre tu za nekaj drugega – za nadzor nad višjimi sodišči samo z vidika zakonodajalčevega cilja, da se čim več zadev zaključi ob prvem sojenju, pa čeprav pred višjim sodiščem. Zato menim, da ne glede na »omejitveni« dostop do Vrhovnega sodišča v nepravdnih postopkih (ki je vsebinski) ni razlogov, da se 357.a člen ZPP ne bi uporabljal v vseh nepravdnih postopkih, ko gre za končne sklepe v teh postopkih.

Utegnejo se sicer pojaviti težave povsem praktične narave. Vzemimo primer nepravdnega postopka za določitev meje, ko bi prvostopenjsko sodišče mejo določilo po napačnem merilu in bi bil za pravilno končno odločitev potreben ogled na kraju samem. V naši pravosodni tradiciji se zdi nenavadno, da bi to opravil pritožbeni senat. Enako velja za marsikatero druge nepravdne postopke (npr. pridržanje na zdravljenju brez privolitve). V takih primerih je morda smiselno, da se odločitev prvostopenjskega sodišča razveljavi ob upoštevanju manj strogih meril novega 355. člena ZPP. Izvedba obravnave se v teh zadevah po naravi stvari bolje prilega sodniku posamezniku, torej prvostopenjskemu sodniku. Res je, da se pooblastila za izvedbo pritožbene obravnave v nekaterih okoliščinah lahko prenesejo na sodnika poročevalca, vendar te okoliščine v omenjenih zadevah niso nujno vedno podane.⁸

Postavlja se še vprašanje roka za vložitev te pritožbe. Šesti odstavek 357.a člena ZPP določa, da se v postopku s to pritožbo smiselno uporabljajo določbe tega zakona, ki urejajo pritožbo zoper sklep sodišča prve stopnje, kar glede na drugi odstavek 363. člena ZPP pomeni, da velja za vložitev te pritožbe petnajstdnevni pritožbeni rok. Tak rok pa ni smiseln v primerih, kjer je rok za pritožbo zoper meritorno končno odločitev prvostopenjskega sodišča krajši, recimo v zadevah zaradi objave popravka po Zakonu o medijih in v primerih pridržanja na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici brez privolitve po Zakonu o duševnem zdravju, kjer je rok za pritožbo zoper sodbo oziroma sklep sodišča prve stopnje tri dni. Menim, da je v teh primerih smiseln in primeren enak, torej tridnevni, ne petnajstdnevni rok.

⁸ Prvi odstavek 39. člena Zakona o medijih (ZMed), prvi odstavek 50. člena Zakona o duševnem zdravju (ZDZdr).

5. Obvestilo stranki, da pritožba nima možnosti za uspeh

Tretja bistvena novost v pritožbenem postopku je sicer omejena le na gospodarske spore, gre pa za nekakšno zavrnilno pismo, namreč obvestilo stranki, da zadeva nima možnosti za uspeh (spremenjeni 490. člena ZPP). Pogoji, da se višje sodišče lahko odloči za to možnost, je, da je senat soglasen o tem, da je pritožba očitno neutemeljena in da zadeva ni pomembna za zagotovitev pravne varnosti, enotnost sodne prakse ali razvoj prava z njo. V tem primeru se stranka o ključnih razlogih za nameravano zavrnitev pritožbe obvesti s pozivom, da v določenem roku izjavi, ali pri pritožbi vztraja ali pa jo umika. Če jo umakne, se ji vrne polovica plačane takse za pritožbo, in sicer glede na tarifno številko 1122 Zakona o sodnih taksah (ZST-1). Novost je povzeta po nemški ureditvi, kjer naj bi dobro delovala, zlasti kadar stranka ne želi negativnega precedensa v svoji stvari oziroma kadar revizija ni dovoljena.⁹ Sama sem do te novosti skeptična, glede na zakonske pogoje, ki so pojmovno sicer dokaj odprti, pa vendarle menim, da se za to možnost pritožbeni senati ne bodo (pre)pogosto odločali.

6. Prehodni režim

Nekaj nejasnosti so glede začetka veljavnosti nekaterih omenjenih novosti vnesle prehodne določbe zakona, in sicer o novem, daljšem roku za pritožbo zoper sodbo, uporabi določb o nadomestni sodbi in uporabi novih določb v primeru, ko je sodba razveljavljena in se sojenje ponovi pred sodiščem prve stopnje. Datum začetka uporabe novega zakona je 14. 9. 2017 (132. člen ZPP-E). Zaradi dikcije 125. člena novele so mogoče različne razlage, od kdaj se uporablja z novelo vpeljani daljši, to je ne več petnajstdnevni, temveč tridesetdnevni rok za pritožbo zoper sodbo (prvi odstavek 333. člena ZPP, 81. člen ZPP-E). Določba tretjega odstavka 125. člena ZPP-E se glasi: »*Postopek, ki se je začel pred začetkom uporabe tega zakona, se pred sodiščem druge stopnje in pred vrhovnim sodiščem nadaljuje po določbah tega zakona, če je odločba, s katero se postopek pred sodiščem prve stopnje konča, izdana po začetku uporabe tega zakona.*« Na prvi pogled se sicer zdi, da pravni pouk spada k sodbi, ki je dejanje v postopku pred sodiščem prve stopnje. Pravni pouk je namreč sestavni del sodbe sodišča prve stopnje (prvi odstavek 324. člena ZPP). Vendar mora biti pravni pouk pravilen, napačen stranki ne more škoditi. Zavzemam se za razlago, da določba o pritožbenem roku spada k postopku pred sodiščem druge stopnje (gre za prvo določbo iz razdelka zakona o postopku z rednimi pravnimi sredstvi, ki so v pravdi po definiciji devolutivna in o katerih odloča sodišče druge stopnje; prim. 35. člen ZPP), pravni pouk v prvostopenjski sodbi pa v tem delu le opozarja na

⁹ Glej obrazložitev predloga zakona (Ocena stanja in razlogi za sprejem zakona; EVA 2013-2030-0093), str. 219–220.

ureditev iz drugostopenjskega postopka. Drugi argument je *in dubio pro litiges*, kar tudi vodi do tridesetdnevnega roka za vse sodbe, izdane od 14. 9. 2017 dalje.

Glede na namen novele je bil zakonodajalčev cilj verjetno tudi, da se institut nadomestne sodbe začne uporabljati takoj, vendar glede na dikcijo prvega in tretjega odstavka 125. člena ZPP-E (prvi odstavek se glasi: »Postopek, ki se je začel pred začetkom uporabe tega zakona, se konča po določbah do sedaj veljavnega zakona, če ni v tem zakonu drugače določeno.«) ta cilj ne more biti dosežen, saj ne gre za »postopek pred sodiščem druge stopnje«, ker nadomestno sodbo izda sodišče prve stopnje. Ta institut je torej pridržan za zadeve, v katerih se bo postopek začel po začetku uporabe novele.

Menim, da velja enako za postopke, ki se zaradi razveljavitve odločitve vrnejo v novo sojenje oziroma v nov postopek, čeprav bi bilo morda smiselno ali zaželeno, da bi se nekatere določbe ZPP-E že uporabile (na primer glede ravnanja s tajnimi podatki ali glede končne besede). Sledeč besedilu prehodne določbe novela tega ne omogoča, saj ti postopki (ki se po razveljavitvi začnejo znova) namreč še niso (pravnomočno) končani.

Zastavlja se še vprašanje uporabe določb ZPP-E v pritožbenem postopku za sodne odločbe, izdane po 14. 7. 2017, ki se nanaša na postopek pred sodiščem prve stopnje pri presoji procesnih kršitev. Postopek se je torej vodil po ZPP (do novele D); prehodna določba (prvi odstavek 125. člena novele E). Menim, da je edino logično, da se zakonitost izvedenega postopka presoja po pravilih, ki so veljala v času tega postopka, torej ne po ZPP-E, tudi če je sodba izdana po uveljavitvi novele. Ni dopustno, da bi nova merila in novi instituti (prek presoje pritožbenega sodišča) veljali za nazaj.¹⁰

Literatura

- GALIČ, Aleš. Izvajanje nekaterih določb Zakona o delovnih in socialnih sodiščih. *Pravosodni bilten*, 2007, letn. 28, št. 2, str. 29–48.
- GALIČ, Aleš. Prve izkušnje z novelo ZPP-D. V: *VIII. dnevi civilnega prava*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2005, str. 30–43.
- GALIČ, Aleš. *Ustavno civilno procesno pravo*. Ljubljana: GV Založba, 2004.
- GALIČ, Aleš. *Zakon o pravdnem postopku (ZPP) z uvodnimi pojasnili k spremembam zakona in stvarnim kazalom Aleša Galiča*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 2008.
- GALIČ, Aleš. *Zakon o pravdnem postopku (ZPP) z uvodnimi pojasnili k spremembam zakona in stvarnim kazalom Aleša Galiča*. 6., dopolnjena izd. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 2017.

¹⁰ Nesmiseln bi bil denimo očitek sodniku prve stopnje, da ni izdelal načrta postopka, da ni ustrezno ravnal s tajnimi podatki ipd.

- UDE, Lojze, in drugi. *Pravdni postopek, zakon s komentarjem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije in GV Založba, 2005.
- ZOBEC, Jan. Ugotavljanje dejanskega stanja na pritožbeni stopnji. V: *Pravni letopis 2009*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2010, str. 30–43.
- ZOBEC, Jan. *Zakon o pravnem postopku s komentarjem, 3. knjiga*. Ljubljana: GV Založba in Uradni list Republike Slovenije, 2009.